

використовують грубі насильницькі дії. Основа таких злочинів – затримка психосексуального розвитку особи та порушення контактів з більш старшими особами протилежної статі. До останнього, четвертого типу першої групи належать особи, злочинні дії яких спрямовані спочатку на побиття чоловіків, що знаходяться поряд з жінкою, а вже вторинне, власно на неї. Мотивами зазначених злочинів виступає агресія спрямована не на окремого чоловіка та жінку, а на чоловіка та жінку пов'язаних певними стосунками. В даному випадку реалізують психологічні дефекти гвалтівника сформовані в підлітковому віці.

В основі виокремлення другої групи злочинців полягає наявність у них патологічних рис характеру чи психічних аномалій, що в значному ступені визначили їх злочинну поведінку. До цієї групи належать 2 типу злочинців. Визначення першого типу обумовлюється спрямованістю на задоволення сексуальної потреби злочинця та ґрунтується на його особистісних характеристиках: імпульсивності, низькому самоконтролі, дефектів в моральній сфері. Зазначені злочини вчиняються несподівано як для потерпілої, так й для самого злочинця. Найчастіше вони є наслідком попередньо скоєної крадіжки чи пограбування. Особи другого типу цієї групи характеризуються психічними чи фізичними дефектами, які виступають перепорою для їх взаємодії з представниками протилежної статі. Це можуть бути особи з розумовою недостатністю, інваліди. Найбільш часто вони скоюють злочини по відношенню до підлітків.

Визначення третьої групи гвалтівників базується на основі не достатньо сформованої здатності адекватно диференціювати поведінку жінки та оцінювати всю ситуацію в цілому. Зі сторони жінки присутній певний тип віктимної сексуальної поведінки; зі сторони чоловіка – прагнення задовольнити сексуальну потребу в зв'язку з доступністю, за його поглядами, об'єкта домагань. Злочинці найчастіше не визнають власної провини, вважаючи що зґвалтування як такого не відбувалося.

Вищенаведена психологічна класифікація осіб, що скоюють зґвалтування дозволяє слідчому диференційовано підходити до процесу обрання та використання методів та прийомів психологічного впливу в ході розслідування злочинів зазначеного характеру шляхом врахування психологічних особливостей особистості підозрюваного.

*Список використаних джерел:*

1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України 2-е вид., перероб. та допов. / Відп. ред. С. С. Яценко. — К.: А.С.К., 2002. — 1056 с.
2. Антонян Ю. М., Голубев В. П., Кудряков Ю. Н. Изнасилования: причины и предупреждение: пособие. — М.: ВНИИ МВД СССР, 1990. — 192 с.

## **ФІЛОСОФСЬКО-ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА СУБ'ЄКТНОСТІ ОСОБИ ПРАВОПОРУШНИКА**

**Шувальська Л.Р.,**

ад'юнкт кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ

*Науковий керівник:* доктор юридичних наук, доцент, суддя Апеляційного суду Чернівецької області **Марчак В.Я.**

Поняттям особистості позначається стадія формування та рівень розвитку людини в онтогенезі. Але якщо виходити з форм існування психічного (процес, стан, риса), то особистість людини, перш за все, характеризується рисами. Так, з допомогою описання різноманітних рис оформляється портрет особистості; це також може бути портрет особистості конкретного правопорушника чи узагальнений портрет особистості, схильної до вчинення правопорушення. Серед характерних особливостей, які мають відношення до особистості і

суб'єкта, але диференціюють їх розуміння, можна виділити риси і здібність [1, С. 89-90].

При описуванні, поясненні і прогнозуванні психологічної характеристики людини як суб'єкта найбільш відповідним є поняття здібності, яке відноситься до психологічної характеристики людини в цілому, ніж до її особи. При цьому значну роль відіграє те, що зміст поняття здібності виходить за межі базових форм існування психічного. По-перше, поняття «здібність» відображає цілісний підхід до психіки людини, об'єднуючи не тільки співвідношення різних сфер (інтелектуальної, мотиваційної, емоційної) і функціонування різних режимів психіки (несвідомого, переживання, усвідомлення і рефлексії), внутрішній світ і поведінку, але й співвідношення вимог до людини та її можливостей. По-друге, критерій успішності істотний при визначенні здібності-нездібності людини. Цей критерій задається вимогами ситуації, в якій, згідно визначенню здібностей, або засвоюється, або здійснюється певна діяльність чи взаємодія. По-третє, функціонуюча людина процесуально може описуватися і пояснюватися через розвиток і прояв її здібностей. Завдяки їм – динамічним утворенням, не тільки проявляється, але і народжується результат тої чи іншої ступені новизни і, навіть, непередбачуваності для самої людини, чим і забезпечується її внутрішнє зростання (розвиток). В свою чергу, риса проявляється як репродуктивна, стереотипна тенденція, що робить її наближеною по природі і функціонуванню до наявних у людини знань, навиків, поглядів і стосунків, які проявляються типово, звично, автоматично.

Таким чином, здатність бути суб'єктом чи проявляти суб'єктність – означає, проявляти особливий вид здібностей – суб'єктні здібності. Суб'єктні – значить, ті що відносяться до суб'єкту, характеризують істоту як суб'єкта.

К. О. Альбуханова розглядала суб'єкта психічної діяльності, намагаючись уявити його психологію цілісною. Як важливе для психології вона виділяє вивчення суб'єктивування об'єктивного і об'єктивування суб'єктивного в організації життєдіяльності індивіда. В способі реалізації цього перевтілення відзначалися його активність чи пасивність, індивідуальність чи стандартність, випадковість чи усвідомленість, мистецтво чи функціональність. Крім того, виділені здібності: бажати, ставити мету, набувати знання і розуміння, співставляти завдання зі своїми можливостями, оцінювати ситуації по відношенню до себе, досягати мети наявними засобами, співвідносити мету з можливим результатом, віддавати собі звіт, розшифровувати значення дій інших людей, диференціювати наслідки для себе та інших. К. О. Альбуханова підкреслювала, що визначення особистості через свідомість виключає її неусвідомлену, але реально діючу, в тому числі соціальну детермінацію, також і принцип діяльності не пояснює всю психологію особистості [2].

Згідно теоретичної позиції А. В. Брушлинського, суб'єкт – це не всіляка людина, а лише та, яку серед всіх інших людей відрізняє особливий спосіб організації у виді активності, автономності, креативності, граничної цілісності й інтегральності всіх суперечливих і багатограних компонентів і підрівнів; людина стає суб'єктом на вищому рівні розвитку її активності, цілісності й автономності [3]. Однак, цей підхід є непродуктивним як при визначенні поняття суб'єкта правопорушення (оскільки, володіючи зазначеними якостями людина не буде вчиняти правопорушень), так і при проведенні судово-психологічної експертизи обвинуваченого (ідеалізована уява про суб'єкт не дасть можливості виявити цю якість у осіб, які вчинили правопорушення).

З вирішенням проблеми суб'єкта тісно пов'язані дослідження психічної регуляції. Так, П. Я. Гальперін вважав, що поняття «Суб'єкт» слугує для позначення рівня регуляції активності: суб'єкту передує сигнальна регуляція, а за ним слідує особистісна. В цілому уява про рівні активності була продуктивна для психології суб'єкта. Виділені рівні психічної активності (поступок, діяльність, дія, операція, рух) мають значення для кваліфікації протиправного

діяння як суб'єктного чи несуб'єктного. Людину, яка виступає суб'єктом, характеризує технологічність активності. Це акцентовано в концепціях, які мають відношення до навчання, особливо при планомірному формуванні розумових дій та понять. П. Я. Гальперін показав, що в структурі діяння необхідно розрізняти орієнтовну та виконавчу частини. Рівень доцільності, а не тільки цілеспрямованості діянь суб'єкта буде залежати від їхньої орієнтовної основи. Ефективність сформованої дії залежить як від типу орієнтації, так і від якості відпрацювання [4].

Серед загальнообов'язкових властивостей суб'єктності повинні бути активність, здатність до цілеутворення, самосвідомість, самовитримка, самооцінка, самоконтроль в процесі діяльності, свобода та відповідальність. Людина характеризується з позиції психологічної науки як суб'єкт життєдіяльності, чи диференційовано: як суб'єкт пізнання, відношення, регуляції, комунікації. Різносторонність розуміння поняття «суб'єкта», психічної і суб'єктної організації свідчить про необхідність систематизації знань на такому рівні узагальнення, щоб концептуальну модель можна було використати незалежно від того, яку активність проявляє людина і в якій ситуації вона знаходиться, а також діяльність чи спілкування вона реалізує. Без вирішення цих проблем неможливе здійснення психолого-правового підходу до суб'єкта кримінального правопорушення.

*Список використаних джерел:*

1. Алексеева Л. В. Психология субъекта и субъекта преступления: Монография / Л. В. Алексеева. – Тюмень: Изд-во Тюменского гос. ун-та, 2004. – 520 с., С. 89-90
2. Альбуханова К. А. О субъекте психической деятельности / К. А. Альбуханова. – М.: Наука, 1973. – 288 с.
3. Брушлинский А. В. Субъект: мышление, учение, воображение / А. В. Брушлинский. – М.: Изд-во «Институт практической психологии»; Воронеж: НПО «Модек», 1996. – 392 с.
4. Гальперин П. Я. Психология как объективная наука: Избранные психологические труды / П. Я. Гальперин. – М.: ИИН; Воронеж: НПО «Модек», 1998. – 480 с.
5. Костицкий М. В. Философські та психологічні проблеми юриспруденції: вибрані наукові праці / М. В. Костицкий – Чернівці: Рута, 2008 – 560 с.
6. Марчак В. Я. Омежена осудність: психолого-правовий зміст: Монографія / В. Я. Марчак. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2010. – 400 с.

## **ПРО ОСОБЛИВОСТІ ВРАХУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ОСОБИ ПРИ СКОЄННІ ПРОТИПРАВНОГО ДІЯННЯ**

**Шуляр В.О.,**

здобувач кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ

*Науковий керівник:* кандидат юридичних наук, доцент, начальник управління правового забезпечення Державної судової адміністрації України Коцинець В.В.

Актуальним для теперішнього часу слід вважати завдання вдосконалення законодавчого регулювання і врахування емоційного стану особи під час скоєння протиправного діяння. Необхідним також є узгоджене поєднання правових конструкцій, що використовуються в правовому полі на їх позначення, та їх психологічних корелятивів, зокрема, афекту та його різновидів.

Історичні здобутки та зарубіжний досвід, безумовно, мають вплив на сучасне нормотворення, адже вони виступають не лише джерелом права, але й дозволяють визначити ймовірні дискусійні питання та уникнути прогалин і неточностей при формулюванні відповідних законодавчих приписів. Не є виключенням і норми, в яких йдеться про вплив на протиправну поведінку емоційних станів. Законодавці різних країн, враховуючи особливості менталітету громадян та наявні правові традиції, по-різному підходять до цієї складної проблеми, але всі вони єдині в тому, що інтенсивна емоція значною